

DOSSIER DE PREMSA

LINA BO BARDI DIBUIXA 15.2—26.5 2019

Planta e l'ampio de la finestra, c. 1930 © Instituto Lina Bo e P. M. Bardi

Índex

Nota de premsa	2
Zeuler Rocha Lima	6
Plànol de l'exposició	8
Àmbits i textos de sala	9
Llista completa d'obres	12
Selecció d'imatges per a premsa	18
Publicació	23
Activitats	24
Informació general	26

Nota de premsa

Lina Bo Bardi dibuixa

15.02.2019 – 26.05.2019

Comissariada per Zeuler Rocha Lima

Amb la col·laboració de Fundació Banc Sabadell

La Fundació Joan Miró presenta *Lina Bo Bardi dibuixa*, la primera exposició que examina específicament el paper del dibuix en la vida i l'obra de l'arquitecta italobrasileira.

La mostra reuneix una acurada selecció d'un centenar de dibuixos procedents de l'Institut Lina Bo e P. M. Bardi, que donen fe de la importància del dibuix en totes les etapes de la polifacètica carrera de Bo Bardi.

Es tracta d'un projecte comissariat pel també arquitecte, artista, investigador i expert internacional en la figura de Bo Bardi Zeuler Rocha Lima, que ha comptat amb la col·laboració de la Fundació Banc Sabadell.

Fins a finals de maig, *Lina Bo Bardi dibuixa* convida el visitant a descobrir l'ampli i ric ventall del pensament i la producció d'una de les arquitectes i intel·lectuals més destacades del segle XX, que va bastir ponts entre l'art i la vida a través del llenguatge que li era propi: el dibuix.

Barcelona, 14 de febrer de 2019. L'arquitecta Lina Bo Bardi (1914-1992) va tenir sempre un fort sentiment de connexió amb el dibuix. Al llarg de la seva vida i en totes les facetes artístiques a què es va dedicar, el dibuix sempre hi va estar present. Més que una eina de disseny, per a ella dibuixar era un mitjà d'expressió primordial, alimentat per un gran sentit de la curiositat i el dubte. El dibuix va ser el seu llenguatge, la prolongació del seu pensament i el vehicle per a la seva ment. En definitiva, la forma més genuïna que tenia d'explorar, sentir i relacionar-se amb el món.

Bo Bardi va descobrir el dibuix durant la infantesa, gràcies al seu pare –un pintor aficionat–, i va rebre la formació artística i arquitectònica a la seva Itàlia natal. Després del desenvolupament d'una original i fecunda carrera al Brasil, Lina Bo Bardi és considerada actualment un dels arquitectes més destacats del segle XX, i ha obtingut un reconeixement internacional per la seva feina com a dissenyadora, editora, comissària i intel·lectual. La seva obra perdura com una lliçó cultural en què conflueixen aspiracions estètiques i preocupacions ètiques.

Mentre molts arquitectes, dissenyadors i artistes debatien, i debaten, els aspectes formals de l'espai i la producció artística, Bo Bardi consagrava la seva carrera a comprendre les profundes relacions existents entre l'exercici del dibuix i els actes de la vida quotidiana. Des del seu punt de vista, són les persones i no els arquitectes els veritables protagonistes de l'arquitectura. Malgrat que només un nombre reduït dels seus projectes arquitectònics va ser executat, Bo Bardi va ser molt prolífica en el camp del mobiliari, el disseny gràfic, l'escenografia i el disseny d'exposicions, i mai va establir cap jerarquia entre els diferents registres de l'ampli ventall de la seva pràctica.

Quan dissenyem, fins i tot com a estudiants, és important que el nostre edifici tingui un propòsit i inclogui la connotació d'ús. És necessari que l'obra no es desplomi des del cel damunt dels seus habitants, sinó que expressi les necessitats de la gent [...]. En definitiva, sempre s'ha de perseguir projectar l'objecte ideal i decent, que també podria definir-se amb l'antic terme de «bell».

LINA BO BARDI

Al llarg de la seva vida, Bo Bardi va plasmar les seves imaginatives visions i els seus processos creatius en nombrosos esbossos; tant és així que s'han arribat a conservar més de sis mil esbossos i dibuixos en els seus arxius personals, allotjats actualment a l'Instituto Lina Bo e P. M. Bardi, a São Paulo, Brasil. Aquesta mostra fa llum sobre una concisa i acurada selecció d'un centenar d'aquests dibuixos, a càrrec del comissari Zeuler Rocha Lima. *Lina Bo Bardi dibuixa* és una constel·lació d'imatges que convida el visitant a descobrir la rellevància del dibuix en la trajectòria d'aquesta arquitecta singular, i a establir associacions lliures entre les múltiples facetes de la seva obra. Els dibuixos, realitzats amb tècniques diverses –llapis, aquarel·les, guaix, retoladors, tinta...–, revelen, alhora, la seva àmplia concepció del disseny i l'arquitectura, accessible a tothom. En els seus dibuixos barreja sensibilitats artístiques diverses, nodrides directament per la natura i la vida quotidiana. En paraules del comissari: «Els seus dibuixos són molt personals. Constitueixen un exercici emocional i no només una pràctica intel·lectual [...]; és evident que, a les seves mans, el dibuix era una recerca de coneixement i intimitat. Que era un acte d'amor. I, com tota forma d'amor, era plena de reptes, contradiccions i ambigüitats».

L'exposició *Lina Bo Bardi dibuixa* s'articula en quatre àmbits temàtics: l'espai, entès com a escenari per **viure** i per **veure** i observar els objectes i les petites realitats quotidianes; **les plantes** com a attrezzo, i **les persones**, les autèntiques protagonistes d'aquests espais. «A través del dibuix», apunta Rocha Lima, «observava, imaginava i aspirava a comprendre i transformar la realitat, tant l'exterior com la interior. Projectava un món millor per viure, per a ella i per als altres».

L'exposició comença per l'àmbit dedicat a l'imaginari del món natural en els dibuixos de Lina Bo Bardi. Les plantes van estar presents en els dibuixos de l'arquitecta des de la infància, com a símbol dels cicles de la vida i de la natura. El 1956, fent turisme a Barcelona, Bo Bardi va descobrir l'obra d'Antoni Gaudí, l'interès del qual per les plantes i les formes orgàniques va transformar per sempre el llenguatge de l'arquitecta italobrasileira.

La representació de persones va ser un tema constant en els seus dibuixos. En segon lloc la mostra aborda aquest aspecte a través d'un conjunt de peces en què el cos humà apareix no només com a objecte físic o referència, sinó també com una forma d'estar en el món, individual i col·lectivament. Segons Rocha Lima, Lina Bo Bardi «va construir una inusual imatge de les relacions de les persones entre elles, amb l'espai, l'arquitectura, les ciutats i la natura, així com amb els objectes de la vida quotidiana. Bo Bardi va produir uns dibuixos i esbossos [...] que són dels que rarament s'associen amb els arquitectes *mainstream* del segle xx. Bo Bardi va pintar l'alegria i la humanitat».

Mitjançant l'exercici continuat del dibuix, Lina Bo Bardi va crear una original cultura visual que és objecte del següent àmbit de la mostra. Gràcies a la seva experiència editorial, Bo Bardi va aprendre com emprar les imatges per promoure valors i per generar formes de veure innovadores. Després d'instal·lar-se al Brasil el 1946, va articular aquests coneixements en el camp del disseny gràfic amb la cultura popular, el seu reconeixement de les formes d'expressió espontànies i les diferents tradicions de què participava.

El conjunt de la seva obra transmet la convicció que la vida hauria de ser al centre de la manera de concebre els objectes, els edificis i els espais, tal com plasma l'últim àmbit de l'exposició. «Els seus dibuixos», puntualitza el comissari, «ens recorden que la vida quotidiana és polièdrica i plena de possibilitats, un lloc per treballar i somiar, per a l'existència individual i social». L'exposició conclou amb la projecció del vídeo *Lina Bo Bardi, curator*, que el mateix Zeuler Rocha Lima va produir originàriament per a la mostra *Lina Bo Bardi 100* a l'Architekturmuseum de Munic, l'any 2014, amb motiu del centenari del naixement de l'arquitecta.

Per subratllar l'impacte de l'obra de Gaudí en el llenguatge de Lina Bo Bardi, el vestíbul de la Fundació Joan Miró acull paral·lelament una selecció d'imatges de la sèrie fotogràfica que Joaquim Gomis va dedicar a l'arquitectura gaudiniana. Així mateix, durant la mostra es podran admirar, en l'espai participatiu, els esbossos del disseny original de l'exposició, també a càrrec de Zeuler Rocha Lima, que constitueixen un homenatge al particular esperit que Lina Bo Bardi va imprimir a les seves iniciatives com a comissària i els seus dissenys expositius. Completen el projecte un programa específic d'activitats i una monografia signada pel mateix comissari, expert internacional en la figura de Bo Bardi, i coeditada per la Fundació Joan Miró i Princeton University Press.

Lina Bo Bardi dibuixa explica la història d'una dona que es va guiar per l'ètica i la modèstia com a artista, i de l'arquitecta que va basar el seu llenguatge en el principi de la simplificació. Un principi que comparteix amb Joan Miró. Tots dos artistes entenien el dibuix com una pràctica quotidiana que cap dels dos va abandonar mai. En paraules del comissari, «davant de la pèrdua de protagonisme de l'habilitat en el dibuix a mà en les arts en general i en la pràctica arquitectònica en particular, els dibuixos de Lina Bo Bardi continuen sent una constatació sempre refrescant de la importància i el valor permanents del pensament lliure i autèntic i de les mans destres i educades».

Zeuler Rocha Lima

Arquitecte i professor associat de la Universitat de Washington, Zeuler Rocha Lima es pot vanar de trenta anys d'experiència en docència i investigació als Estats Units, el Brasil, el Japó i Europa. Les seves investigacions i publicacions internacionals comprenen estudis sobre modernitat i intercanvis culturals, i globalització en arquitectura i urbanisme. Va cursar la carrera i es va doctorar a l'Escola d'Arquitectura i Urbanisme de la Universitat de São Paulo, i

va obtenir una beca postdoctoral en Literatura Comparada a la Universitat de Columbia. Com a dissenyador, educador, acadèmic i escriptor té un gran interès en un enfocament humanista de l'entorn construït.

Al llarg de les últimes dues dècades, Rocha Lima s'ha dedicat a fons a l'estudi de la vida i l'obra de Lina Bo Bardi. Entre altres assajos, és autor de l'aclamada biografia *Lina Bo Bardi* (Yale University Press, 2013). El 2007 va guanyar el Premi Bruno Zevi d'història i crítica arquitectònica pel seu treball entorn de l'arquitecta italobrasileira. Com a acadèmic, Rocha Lima ha fet nombroses contribucions en revistes nacionals i internacionals, catàlegs de museus i edicions de llibres.

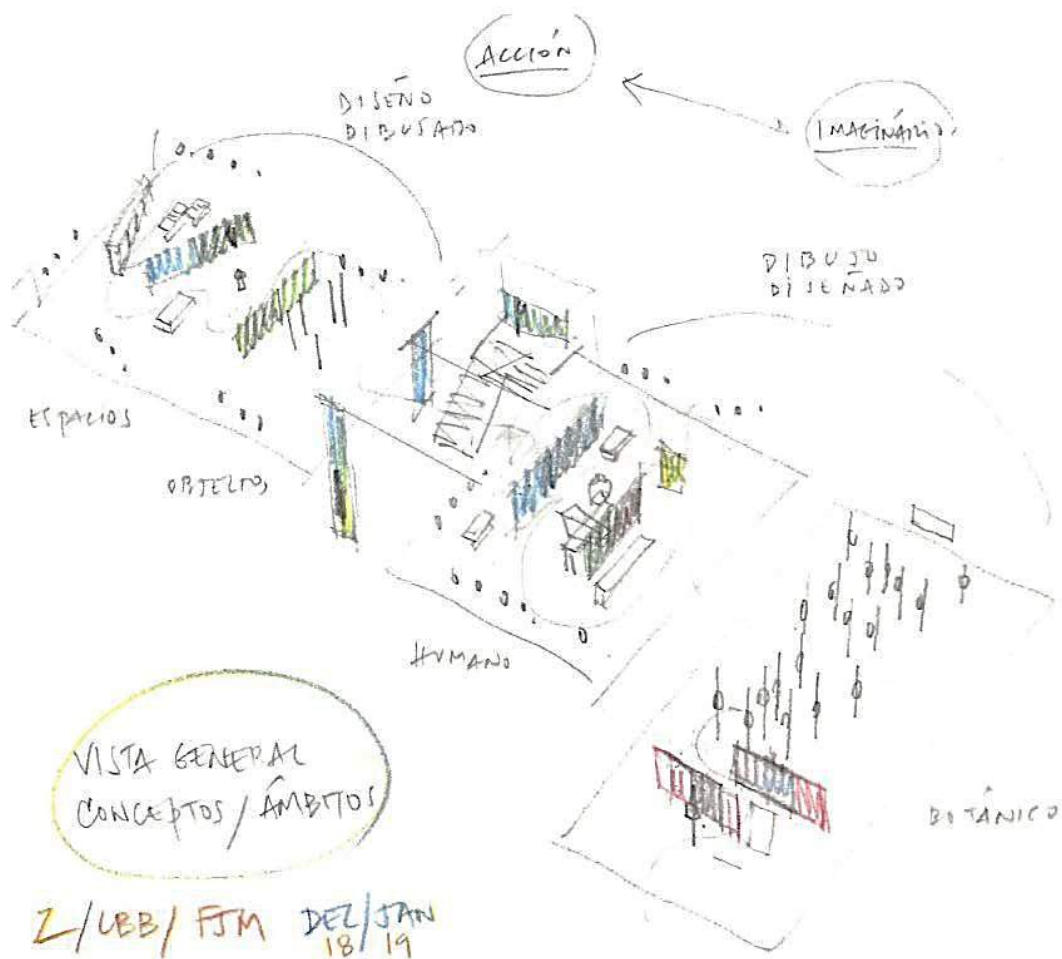
Com a arquitecte, entre el 1986 i el 1996 Rocha Lima va codirigir a São Paulo el despatx d'arquitectura Projeto Paulista de Arquitetura, i va guanyar diversos premis i reconeixements nacionals d'arquitectura, paisatgisme i concursos de disseny urbà al Brasil, incloent-hi el projecte per a l'edifici de l'Assemblea Legislativa del Districte Federal a l'Eix Monumental de Brasília (2010).

D'altra banda, Zeuler Rocha Lima ha comissariat diverses exposicions sobre arquitectura i art, incloent-hi una mostra sobre Lina Bo Bardi i Albert Frey al Palm Springs Art Museum (2017-2018), i ha estat membre de diversos comitès assessors curatorials, entre els quals el MoMA (Nova York), el Museu de la Casa Brasileira (São Paulo), el Museu d'Art del Comtat de Los Angeles (Los Angeles), l'Architekturmuseum (Munic) i el Museu Johann Jacobs (Zuric).

En la seva faceta artística, Rocha Lima s'ha centrat en el llenguatge del dibuix i l'art conceptual, i ha protagonitzat exposicions com *The Architecture of Drawing* (Architecture Museum, São Paulo, Brasil / SRISA Gallery, Florència, Itàlia, 2012); *Becoming Drawing* (Ambaixada del Brasil a Roma, Itàlia, 2016), o *Found in Translation* (Ambaixada del Brasil a Tòquio, Japó, 2018 i Bonsack Gallery, St. Louis, 2019), entre d'altres.

Més informació a: <https://zeulerlima.com/>.

Plànol de l'exposició

Dibuix del plànol de l'exposició *Lina Bo Bardi dibuixa*. Zeuler Rocha Lima, 2018

Àmbits i textos de sala

Lina Bo Bardi dibuixa

L'arquitecta italobrasileira Lina Bo Bardi (Roma, 1914 – São Paulo, 1992) va fer del dibuix una part fonamental del seu treball. Per a ella, dibuixar era tant un substantiu com un verb, era idea i procés, així com una manera d'observar la realitat i transformar-la.

Bo Bardi va descobrir el dibuix de petita i va rebre formació artística i arquitectònica a la Roma dels anys trenta. Durant la Segona Guerra Mundial, va treballar a Milà com a dissenyadora gràfica i editora, una feina on combinava la formació acadèmica amb una estètica moderna. En instal·lar-se al Brasil el 1946 va desenvolupar la seva carrera com a arquitecta, crítica d'arquitectura, comissària d'exposicions, dissenyadora, escenògrafa i intel·lectual amb projecció pública.

Els cent dibuixos d'aquesta exposició, testimonis de la seva aproximació antropològica al disseny i l'arquitectura moderna, procedeixen de l'Institut Lina Bo e P. M. Bardi de São Paulo. Ens revelen l'àmplia concepció que Lina Bo Bardi tenia sobre un disseny i una arquitectura accessibles a tothom on es barrejaven sensibilitats artístiques diferents, empeltades de natura i vida quotidiana.

1. Les plantes

Lina Bo Bardi va visitar Barcelona la tardor del 1956, i hi va descobrir l'obra d'Antoni Gaudí. L'interès del català per les plantes i les formes orgàniques va transformar el llenguatge arquitectònic de Bo Bardi. Uns mesos més tard, va projectar la petita casa Cirell, i la primera versió del Museu de Arte de São Paulo, cobert de vegetació, que qüestionava el vocabulari racionalista que ella mateixa havia emprat anteriorment a la seva Casa de Vidre.

Les plantes havien estat presents en els dibuixos de Bo Bardi des de la infantesa, com a símbol dels cicles de la vida i la natura. El seu primer dibuix documentat, del 1924, és d'un arbre mort. En ella, que havia crescut entre carrers i murs de pedra i en l'agitació política de Roma, la serenitat del món natural i del paisatge exercien una gran atracció. En la fragilitat dels últims anys, les plantes van continuar creixent en els seus dibuixos com una al·legoria de la seva voluntat de viure.

En els seus dibuixos de plantes, Bo Bardi combinava elements pintorescos i sublims, i investigava analogies orgàniques figuratives i abstractes, tot buscant la simplicitat, la intimitat i l'afecte. Ideava jardins per a l'interior i l'exterior dels edificis, que evocaven formes essencials de viure en paisatges arquitectònics i urbans romàntics.

2. Les persones

Lina Bo Bardi creia que les persones i no pas els edificis eren els protagonistes de l'arquitectura. Al llarg de la seva vida, la representació de persones va ser un tema constant dels seus dibuixos, des d'acurats estudis d'anatomia i fisonomia humanes fins a aspectes poètics i idiosincràtics de la vida social.

El cos humà apareix als dibuixos de Bo Bardi no només com un aspecte físic, sinó també com una manera de ser en el món tant individualment com col·lectivament. Sovint representava les persones en la seva vida diària. En l'adolescència, en els seus dibuixos de dones i els autoretrats examina i desafia les representacions de la feminitat. Les seves primeres aquarel·les d'escenes urbanes són plenes de vida quotidiana, que es va esforçar per potenciar en els seus projectes de maduresa.

En els seus dibuixos, imbuïts de curiositat artística, al·lusions socials, intenció política i fins i tot un cert sentit de la ironia, les persones expressen emocions i accions, no són una referència antropomètrica. Bo Bardi va fer il·lustracions, dibuixos narratius i també visionaris en els quals plasmava com esperava que els espais que projectava fossin habitats. Com si fossin personatges en obres de teatre, en els dibuixos de Bo Bardi les persones representen i expressen evocadores formes d'introspecció, significats culturals i relacions comunitàries.

Dibuixar dissenyant i dissenyar dibuixant

Lina Bo Bardi concebia i utilitzava el dibuix com una eina d'observació i de projecció. Com a dissenyadora hi va recórrer sistemàticament per entendre la realitat i buscar maneres de transformar-la. A través dels dibuixos, es va fer present en diversos escenaris i situacions, mentre alhora en contemplava el passat i el futur.

Bo Bardi va dedicar la seva polifacètica carrera a promoure una cultura visual híbrida, expressada en els seus perspicaços projectes editorials i comissarials, com també a crear objectes, edificis i espais per satisfer les necessitats i millorar la vida quotidiana de la gent. Bo Bardi dibuixava dissenyant i dissenyava dibuixant.

3. Veure

Lina Bo Bardi va iniciar la seva carrera professional a Milà com a dissenyadora gràfica, il·lustradora i editora en revistes italianes, durant la Segona Guerra Mundial. Deia que havia decidit fer-se arquitecta quan no es construïa res i es destruïa tot. Paper, llapis, bolígrafs, guaix i aquarel·les van ser els seus principals materials de construcció en aquesta època.

Gràcies a la seva experiència editorial va aprendre com fer servir les imatges per promoure valors artístics i polítics i per generar maneres de veure innovadores. Bo Bardi va tenir un paper especial en la creació d'una nova cultura visual en donar suport als esforços col·lectius de reconstrucció d'Itàlia.

Després d'instal·lar-se al Brasil el 1946 amb el seu marit, el marxant d'art, periodista i primer director del Museu de Arte de São Paulo Pietro Maria Bardi, va aplicar la pràctica editorial adquirida a Itàlia a projectes semblants al seu país d'adopció. Per damunt de tot, es va implicar moltíssim en els projectes comissarials del museu. La seva dilatada pràctica en el disseny d'exposicions li va permetre crear teatrals gabinets de curiositats i articular una peculiar visió cultural que barrejava tradicions populars amb l'experiència professional en el camp del disseny.

4. Viure

La majoria dels dibuixos realitzats per Lina Bo Bardi reflecteixen l'evolució en la seva manera d'entendre el disseny, l'arquitectura i la ciutat. Nombrosos treballs, des d'esbossos petits i ràpids fins a dibuixos més grans i elaborats, mostren el seu impuls recurrent a fer marques en el paper per potenciar la seva inquisitiva visió com a arquitecta.

A començament dels anys quaranta, va dibuixar la làmina al·legòrica *Camera dell'architetto* [L'habitació de l'arquitecte], en què representava estils arquitectònics tant tradicionals com moderns. Aquest dibuix anunciava la inclusiva visió del disseny que Bo Bardi alimentaria al llarg de la seva carrera.

Els dibuixos de Bo Bardi revelen el seu llenguatge híbrid i integrador en disseny i la seva habilitat per combinar i integrar creativament diferents gèneres, des del mobiliari fins a l'escenografia, des de simples edificis fins a espais i paisatges complexos; escales espacials diferents, des d'objectes petits fins a disseny urbanístic; i diferents marcs temporals, des de la reutilització flexible dels llocs històrics fins al atreviment amb noves estructures.

Lista de obras expuestas en *Lina Bo Bardi dibuja*

Totes les obres de l'exposició són de Lina Bo Bardi i pertanyen a l'arxiu de l'Institut Lina Bo e P.M. Bardi de São Paulo. La major part dels títols de les obres són atribuïts, excepte en els casos en què Lina Bo Bardi va deixar-los per escrit en el dibuix mateix.

Les plantes

Alçat de la Casa Valéria Cirell, 1958 Tinta xinesa i llapis damunt paper vegetal 20,2 x 40,4 cm	Nàpols vista des del vaixell, 1946 Tinta xinesa damunt paper offset 23,1 x 24,2 cm
«L'albero morto», 1925 Llapis i aquarel·la damunt cartolina 10,8 x 12 cm	Recife, 1946 Aquarel·la i llapis damunt paper 21 x 29,6 cm
Sense títol, 1925 Llapis i aquarel·la damunt cartolina 22 x 34 cm	Estudi d'ús del Córrego das Águas Pretas per al SESC – Fábrica da Pompeia, 1983 Aquarel·la, retolador, bolígraf i tinta xinesa damunt paper 33 x 21,6 cm
«Mezza macchia n. 27». Estudi de llums i ombres, 1929 Aquarel·la, llapis grafit, llapis de color i llapis dermatogràfic damunt paper de carta 24,5 x 18 cm	Nau d'activitats del SESC – Fábrica da Pompeia, 1977 Aquarel·la, retolador, bolígraf i llapis damunt cartolina 38,7 x 57,5 cm
Planta a l'ampit de la finestra, c. 1930 Guaix damunt cartolina 15,6 x 10,6 cm	Logotip per al SESC – Fábrica da Pompeia, 1977 Retolador, guaix, llapis grafit, tinta xinesa i collage amb paper imprès damunt cartolina 67 x 44,8 cm
Estudis de plantes, 1933 Llapis i aquarel·la damunt cartolina 28,1 x 19 cm	Estudi per al restaurant Coati a la Ladeira da Misericórdia, Salvador, Bahia, 1987 Aquarel·la, bolígraf, llapis i llapis de color damunt paper 29,6 x 41,1 cm
Sense títol, s. d. Guaix i llapis damunt paper 18,1 x 12 cm	Bar del SESC – Fábrica da Pompeia, 1981 Aquarel·la i bolígraf damunt paper offset 21,6 x 32,8 cm
Postal per a Pietro Maria Bardi, 1990 Bolígraf i retolador damunt paper offset 35,4 x 21,6 cm	
Il·lustració per a la revista <i>Domus</i> , 1940 Aquarel·la, guaix i tinta xinesa damunt cartolina 46,6 x 34,4 cm	

Projecte de diorama per al Museu do Instituto Butantã, 1964

Aquarel·la, tinta xinesa i guaix damunt cartolina

28,2 x 46,3 cm

Detall de la coberta-jardí de la residència Roberto i Eliane Profili, 1976

Aquarel·la i llapis damunt paper

23,5 x 32 cm

Alçat i perspectiva per a la Casa de Vidro, 1951

Retolador, bolígraf i llapis damunt paper

21,8 x 31,3 cm

Projecte per al Museu de Arte de São Paulo, 1965

Tinta xinesa, llapis i collage damunt paper vegetal

56,8 x 99,7 cm

Casa Valéria Cirell, São Paulo, 1958

Aquarel·la, llapis, llapis de color i pastel damunt paper vegetal

31,7 x 50 cm

Planta del terreny de la Casa do Chame-Chame, 1958

Llapis damunt paper vegetal

19 x 35,1 cm

Estudi d'escala helicoidal per a la Casa Valéria Cirell, 1958

Tinta xinesa damunt paper

24,5 x 27,5 cm

Projecte d'escala del Museu de Arte de São Paulo, 1957–1968

Aquarel·la i llapis damunt paper vegetal

31,7 x 18,3 cm

Estudi de taules per al centre històric de Bahia –

Pla de recuperació, 1986

Bolígraf i llapis damunt paper vegetal

15,9 x 19,3 cm

Anhangabaú Tobogã – Detall de «pilar-arbre», 1981

Bolígraf i retolador damunt paper de diari

21,4 x 31,4 cm

Projecte de jardí vertical per a la nova seu de l'Ajuntament de São Paulo, 1991

Aquarel·la, bolígraf, retolador, diazo, llapis grafit i collage damunt paper offset

85 x 223 cm

Les persones

Trinità dei Monti, 1929

Aquarel·la, guaix i llapis damunt cartolina

31,2 x 26,4 cm

Síndria d'estiu, 1929

Aquarel·la, guaix i llapis damunt cartolina

29,8 x 25,7 cm

«Alla Madonna del Divino Amore», c. 1930

Aquarel·la, guaix i llapis damunt cartolina

29,8 x 25,7 cm

Autoretrat, 1933

Aquarel·la i llapis damunt cartolina

28 x 18,9 cm

«Medaglione», s. d.

Aquarel·la i llapis grafit PM Fabriano

33,8 x 23,6 cm

Sense títol, 1927–1928

Aquarel·la i llapis damunt cartolina

15,9 x 10,7 cm

Sense títol, 1927–1928

Aquarel·la i llapis damunt cartolina

21,5 x 12,7 cm

Sense títol, s. d.

Llapis damunt cartolina

33,7 x 25,1 cm

Sense títol, 1931

Llapis grafit i pastel damunt paper offset

29,8 x 23,3 cm

Còpia del *Cap del Crist mort* de Dürer, 1929

Llapis i pastel damunt paper

34,3 x 26 cm

Sense títol, s. d. Llapis i pastel damunt paper 19,3 x 25,4 cm	Biblioteca na Encosta, 1962 Aquarel·la, retolador i llapis grafit damunt cartolina 21,6 x 32,8 cm
Caricatura de Graziella Bo, 1942 Tinta xinesa damunt paper 14 x 11 cm	Vista interior del teatre per al Projecte Barroquinha, Salvador, Bahia, 1986 Aquarel·la, bolígraf, retolador i fotocòpia damunt cartolina i paper offset 43,5 x 46 cm
Sense títol, s. d. Guaix i llapis damunt cartolina 44,8 x 29,9 cm	Instal·lació del Circo Piolin al mirador del Museu de Arte de São Paulo, 1972 Aquarel·la, retolador i llapis damunt cartolina 32,1 x 47 cm
Sense títol, 1936 Aquarel·la i llapis grafit damunt cartolina 18 x 11,7 cm	
Sense títol, s. d. Llapis, llapis de color i tinta xinesa damunt cartolina 26 x 16,3 cm	Veure
Estudi d'uniforme dels funcionaris del SESC – Fábrica da Pompeia, 1977 Retolador, aquarel·la i llapis damunt paper 28 x 22 cm	Collage per a la revista italiana <i>Lo Stile</i> , c. 1942 Llapis grafit, guaix, pastel i retall fotogràfic damunt paper offset 29 x 23,4 cm
Vestuari per a l'obra <i>Calígula</i> , Salvador, Bahia, 1961 Aquarel·la, guaix i llapis damunt paper 32,5 x 21,6 cm	Estudi de mobiliari, 1940–1943 Bolígraf damunt paper 32,8 x 23,5 cm
Vestuari per a l'obra de Bertolt Brecht <i>A la jungla de les ciutats</i> , 1969 Retolador, bolígraf, guaix i llapis damunt paper premsa 31,3 x 21,5 cm	Estudi de mobiliari, 1940–1943 Bolígraf i guaix damunt paper 32,8 x 23,3 cm
Estudi per a una exposició teatral al pavelló de la Triennal de Milà, c. 1946 Aquarel·la, guaix, llapis i tinta xinesa damunt cartolina 31,4 x 43,3 cm	Coberta col·laborativa de la revista <i>Lo Stile</i> , núm. 14, febrer 1942 Impressió damunt paper 32,7 x 24,8 cm
Projecte de coberta per a la primera edició de la revista <i>Habitat</i> , 1950 Tinta xinesa i collage damunt paper 30,1 x 23,4 cm	Perspectiva d'una sala amb decoració modernista, 1940–1943 Llapis i tinta xinesa damunt paper Canson 22,9 x 32,5 cm
Il·lustració per a la pàgina dominical del <i>Diário de Notícias</i> , Salvador, Bahia, 1958 Retolador i llapis damunt paper 32,4 x 24,8 cm	Il·lustració d'un altar per a la revista <i>Habitat</i> , 1950 Tinta xinesa i llapis damunt paper 22,1 x 19,4 cm

Quatre detalls d'il·luminació, 1947
Retolador, llapis grafit i llapis de color
damunt paper vegetal
21,7 x 29,9 cm

Vistes de l'exposició *A mão do povo brasileiro* per al Museu de Arte de São Paulo, 1969
Retolador i collage damunt cartolina
21 x 37,4 cm

Il·lustració per al cartell de l'exposició *Agricultura paulista*, São Paulo, 1951
Aquarel·la, llapis de color, llapis grafit, llapis cera i collage damunt paper offset
56,6 x 81,3 cm

Estudi per a la instal·lació de l'exposició *Bahia* a Ibirapuera, 1959
Aquarel·la, bolígraf, llapis, tinta xinesa i pintura metàl·lica damunt cartolina
50,5 x 70,3 cm

Estudi per al tancament del restaurant del Museu de Arte de São Paulo, 1957–1968
Aquarel·la i tinta xinesa damunt cartolina
19 x 29,6 cm

Vista de la sala d'exposicions del Museu de Arte de São Paulo, c. 1947
Aquarel·la i llapis grafit damunt cartolina
34,4 x 51,2 cm

Dibuix d'una vitrina expositiva, c. 1940
Tinta xinesa damunt cartolina
17,5 x 27,9 cm

«Camera dell'architetto», 1943
Litografia damunt paper
25,3 x 35,2 cm

Sala d'exposicions amb panells de tancament del Museu de Arte de São Paulo, 1947
Tinta xinesa damunt cartolina
69,8 x 99,7 cm

Estudi de pals per a l'exposició *Caipiras, Capiaus: pau-a-pique*, 1984
Retolador i guaix damunt paper offset
21,5 x 31,5 cm

Estudi de joies – Arracades, fermalls, braçalets i capsos, 1947
Aquarel·la, guaix i llapis damunt paper
26,9 x 20,7 cm

Estudi de gerros per a Palma Estúdio de Arte e Arquitetura, 1948
Retolador damunt paper offset
22,5 x 16,1 cm

Estudi de carrets per al SESC – Fábrica da Pompeia, 1985
Bolígraf, retolador, guaix i llapis de color damunt cartolina
50 x 70 cm

Viure

Vista d'un carrer de Roma, s. d.
Llapis grafit, pastel i llapis cera damunt cartolina
29 x 15,2 cm

Església de San Gioacchino i voltants, 1943
Litografia damunt cartolina
24,1 x 35,2 cm

Lina Bo Bardi, Carlo Pagani
Projecte de ciutat model, 1940–1943
Aquarel·la, llapis de color i tinta xinesa damunt cartolina
24,7 x 35,9 cm

Praça Getulio Vargas, Rio de Janeiro, 1946
Aquarel·la i tinta xinesa damunt paper
24,2 x 22,3 cm

Perspectiva de l'entrada principal de l'edifici Diários Associados, 1947
Llapis grafit, llapis de color, pastel i tinta xinesa damunt paper vegetal
36,5 x 36,7 cm

Perspectiva lateral del Museu de Arte de São Paulo, 1957–1958
Llapis, tinta xinesa i collage damunt paper vegetal
50,1 x 69,8 cm

Perspectiva del mirador del Museu de Arte de São Paulo, 1965 Tinta xinesa i pastel damunt paper vegetal 49,9 x 69,5 cm	Vista interior de la Casa de Vidro, São Paulo, 1951 Sèrie de quatre dibuixos Llapis de color i tinta xinesa damunt paper 10,9 x 11,8 cm
Estudi per al SESC – Fábrica da Pompeia, 1983 Aquarel·la, llapis i tinta xinesa damunt cartolina 50 x 35,2 cm	Perspectiva de l'auditori de l'edifici Taba Guaianases, 1951 Aquarel·la i retolador damunt fotocòpia enganxada damunt cartolina 38,4 x 56,2 cm
Estudi per a habitatges i comerços a la Ladeira da Misericórdia, Salvador, Bahia, 1987 Aquarel·la, bolígraf, guaix, llapis grafit i tinta xinesa damunt paper vegetal 29,4 x 118 cm	MAMB – Museu de Arte Moderna da Bahia. Dibuixos per a la revista <i>Mirante das Artes</i> , São Paulo, 1959–1964 Llapis grafit damunt paper 21,1 x 29,7 cm
Centre històric de Bahia, 1986 Aquarel·la, bolígraf i llapis grafit damunt cartolina 29,3 x 41,2 cm	Estudi escenogràfic per a la representació de <i>Calígula</i> al Teatro Castro Alves, Salvador, Bahia, 1960 Aquarel·la, llapis i tinta xinesa damunt cartolina 38,5 x 50,5 cm
Casa de platja. Planta baixa, s. d. Llapis i guaix damunt cartolina 16,1 x 12,5 cm	Dibuix d'actors en escena al teatre del Museu de Arte de São Paulo, 1957–1968 Guaix i llapis damunt cartolina 24,4 x 30 cm
Estudi d'interior, s. d. Llapis i aquarel·la damunt cartolina 18,4 x 12,8 cm	
Projecte de mobiliari per a la Casa Mondadori, Milà, 1945 Aquarel·la, guaix, llapis grafit i tinta xinesa damunt cartolina 37,7 x 53,8 cm	Perspectiva del Teatro Oficina, São Paulo, 1984 Aquarel·la, bolígraf, retolador i llapis damunt paper 33,2 x 48 cm
Projecte de residència per a la família Pangolini, 1940–1943 Aquarel·la, llapis, llapis de color i tinta xinesa damunt cartolina 24,6 x 35,9 cm	Perspectiva del teatre del SESC – Fábrica da Pompeia, 1977 Aquarel·la i bolígraf damunt cartolina 37,5 x 57,3 cm
Projecte per a cases barates, 1951 Aquarel·la, retolador i tinta xinesa damunt cartolina 70 x 99,8 cm	Estudi per a l'exposició <i>Caipiras, Capias: pau-a-pique</i> , 1984 Bolígraf, retolador, guaix i llapis grafit damunt paper 33,4 x 59,8 cm
Alçat i planta de la Casa de Vidro, 1951 Retolador damunt paper 3,9 x 15,8 cm	Butaca de l'auditori del Museu de Arte de São Paulo, 1950 Llapis i tinta xinesa damunt paper 29,9 x 21 cm

Estudi de butaques i cadires per a Palma
Estúdio de Arte e Arquitetura, 1948
Llapis grafit i llapis de color damunt paper
offset
25,8 x 20,3 cm

Estudi de carret per a Palma Estúdio de
Arte e Arquitetura, 1948
Tinta xinesa damunt paper
10,6 x 11,8 cm

Croquis de la cadira Bardi Bowl, 1951
Bolígraf, grafit, tinta xinesa i llapis cera
damunt paper offset
28,6 x 47,5 cm

Cadira Frei Egydio, 1986
Aquarel·la i llapis damunt paper vegetal
22 x 15,8 cm

Cadira per al SESC – Fábrica da Pompeia,
1977–1986
Bolígraf damunt paper
21 x 14,3 cm

Zeuler Rocha Lima
Lina Bo Bardi, curator, 2014
Videoprojecció, 15 min 25 s

Selecció d'imatges per a premsa

Bob Wolfenson
Lina Bo Bardi, 1978
IBCV Archives

Autoretrat, 1933
Aquarel·la i llapis damunt
cartolina
28 x 18,9 cm

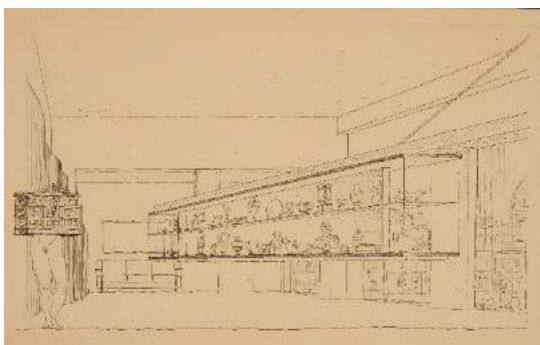
«Mezza macchia n. 27»
Estudi de llums i ombres, 1929
Aquarel·la, llapis grafit, llapis de color i llapis
dermatogràfic damunt paper de carta
24,5 x 18 cm

Projecte d'escala del Museu de Arte
de São Paulo, 1957–1968
Aquarel·la i llapis damunt paper
vegetal
31,7 x 18,3 cm

Alçat de la Casa Valéria Cirell,
1958
Tinta xinesa i llapis damunt paper
vegetal
20,2 x 40,4 cm

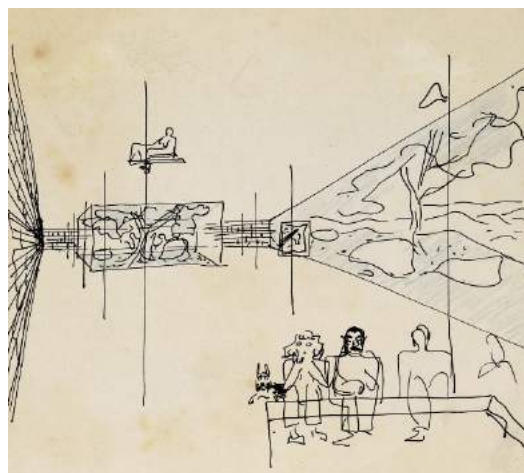
Dibuix d'una vitrina expositiva, c. 1940
Tinta xinesa damunt cartolina
17,5 x 27,9 cm

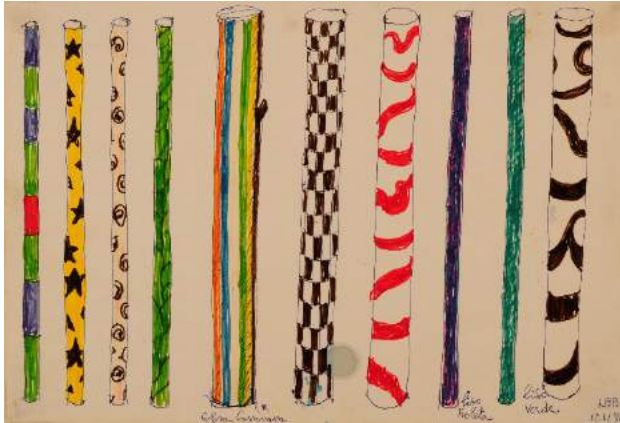
Nàpols vista des del vaixell, 1946
Tinta xinesa damunt paper offset
23,1 x 24,2 cm

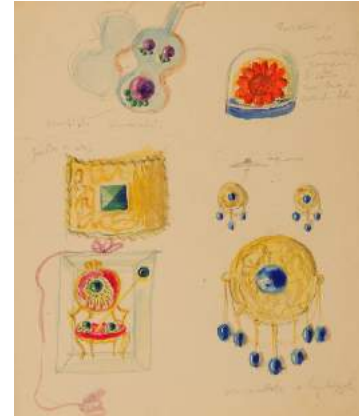
Praça Getúlio Vargas, Rio de Janeiro, 1946
Aquarel·la i tinta xinesa damunt paper
24,2 x 22,3 cm

Vista interior de la Casa de Vidro, São Paulo, 1951
Sèrie de quatre dibuixos
Llapis de color i tinta xinesa damunt paper

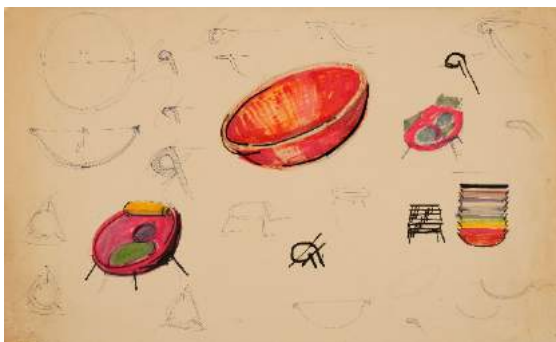
Estudi per a l'exposició *Caipiras, Capiaus: pau-a-pique*, 1984
 Bolígraf, retolador, guaix i llapis grafit damunt paper
 33,4 x 59,8 cm

Estudi de joies – Arracades, fermalls, braçalets i capsos, 1947
 Aquarel·la, guaix i llapis damunt paper
 26,9 x 20,7 cm

Projecte de mobiliari per a la Casa Mondadori, Milà, 1945
 Aquarel·la, guaix, llapis grafit i tinta xinesa damunt cartolina

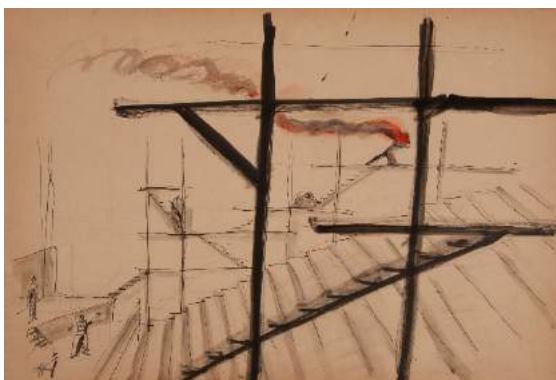
Croquis de la cadira Bardi Bowl, 1951
 Bolígraf, grafit, tinta xinesa i llapis cera damunt paper offset
 28,6 x 47,5 cm

Vestuari per a l'obra *Calígula*, Salvador, Bahia,
1961
Aquarel·la, guaix i llapis damunt paper
32,5 x 21,6 cm

Cadeira Frei Egidio, 1986
Aquarel·la i llapis damunt paper vegetal
22 x 15,8 cm

Estudi escenogràfic per a la
representació de *Calígula* al Teatro
Castro Alves, Salvador, Bahia, 1960
Aquarel·la, llapis i tinta xinesa damunt
cartolina
38,5 x 50,5 cm

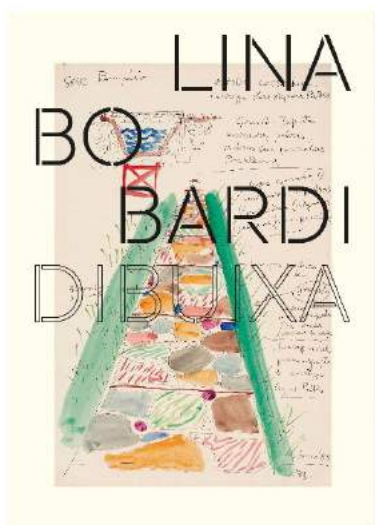

Estudi per al SESC – Fábrica da Pompeia, 1983
Aquarel·la, llapis i tinta xinesa damunt cartolina
50 x 35,2 cm

Estudi per a habitatges i comerços a la Ladeira da Misericórdia, Salvador, Bahia, 1987
Aquarel·la, bolígraf, guaix, llapis grafit i tinta xinesa damunt paper vegetal
29,4 x 118 cm

Publicació

Coedició a càrrec de la Fundació Joan Miró i

Princeton University Press

Textos: Zeuler Rocha Lima

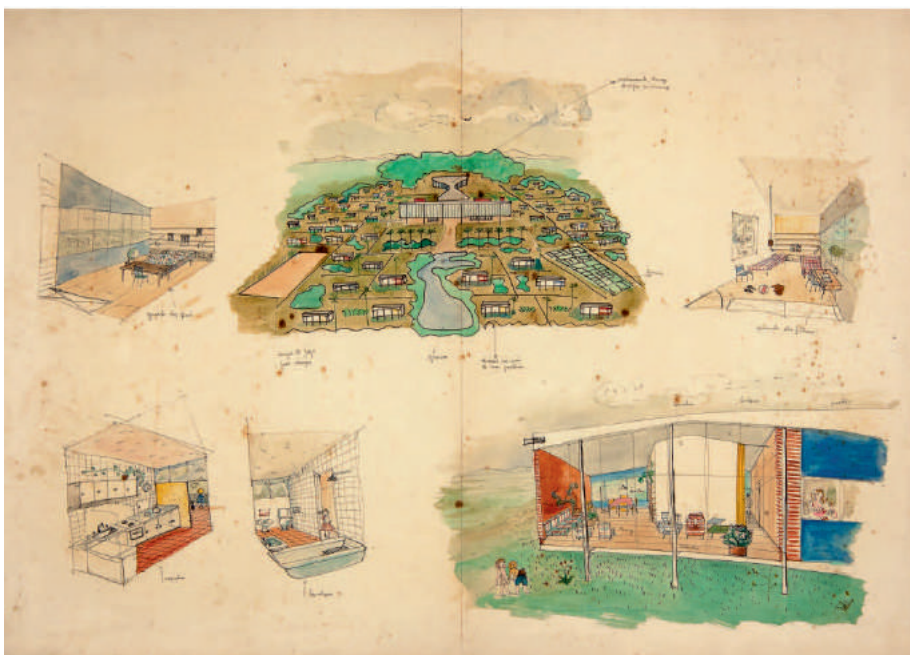
Tapa dura; 104 pàgines

Mesures: 14,8 x 21 cm

ISBN català: 9788416411481

ISBN castellà: 9788416411498

ISBN anglès: 9780691191195

L'exposició va acompanyada d'una publicació que recull el text del comissari Zeuler Rocha Lima. Es tracta del primer llibre que passa revista a un dels aspectes més íntims i expressius de la vida i l'obra de l'arquitecta: el dibuix. Zeuler Rocha Lima, comissari de la mostra i reconegut expert en l'obra de Bo Bardi, reuneix en un sol conjunt alguns d'aquests dibuixos, molts dels quals no s'havien publicat mai fins ara. *Lina Bo Bardi dibuixa* aporta llum crítica a la sensibilitat creativa d'una arquitecta incomparable.

La monografia – que compta amb edicions en català, castellà i anglès – és una coedició de la Fundació Joan Miró amb Princeton University Press.

Activitats

Entre el 15 de febrer i el 26 de maig de 2019

Les cases de Lina

Taller obert d'accés lliure
Espai participatiu – Sala 21
Disseny de l'espai a càrrec de Darío Zeruto

Lina Bo Bardi pensava que el que donava sentit a un lloc era la possibilitat de ser habitat. *Les cases de la Lina* és un espai d'interacció en què el visitant s'endinsa en l'espai para definir-lo. El transita, i diposita els seus dibuixos o els seus collages a les parets o les estructures que el configuren. Aquestes estructures s'inspiren en uns cavallets que Bo Bardi va instal·lar al Museu de Arte de São Paulo, al Brasil, per exposar-hi obres.

Dissabte 16 de febrer, a les 12 h

Trobada amb el comissari Zeuler Rocha Lima

Activitat gratuïta. Reserva prèvia
Auditori de la Fundació Joan Miró
Trobada amb Zeuler Rocha Lima, comissari de l'exposició *Lina Bo Bardi dibuixa*, arquitecte i professor associat de la School of Design and Visual Arts, de la Washington University de Saint Louis. L'activitat consistirà en una aproximació professional a la figura de Lina Bo Bardi, adreçada a estudiants d'Arquitectura.

Dissabte 23 de març, a les 17 h

Petites històries, grans dones: museus amb ulls de dones

Activitat gratuïta
Auditori de la Fundació Joan Miró
Activitat familiar, a partir de 5 anys
Aforament limitat
Sessió de narració vinculada a l'exposició *Lina Bo Bardi dibuixa*. Set museus de la ciutat de Barcelona organitzen aquesta activitat, adreçada al públic familiar, coincidint amb el Dia de la Dona. A la Fundació Joan Miró, les protagonistes seran l'arquitecta italobrasileira Lina Bo Bardi (Roma, 1914 – São Paulo, 1992) i Martina Millà (Barcelona, 1965), historiadora de l'art i responsable de programació i projectes de la Fundació.

Diumenge 28 d'abril, a les 11 h

La ciutat imaginada

Taller d'arquitectura

Planifiquem, dissenyem i construïm una ciutat entre tots. Quins serveis necessitem? Com els situem? Com ens relacionarem en aquesta ciutat? Pensem en nosaltres i en el medi ambient.

Edat recomanada: a partir de 5 anys (acompanyats)

Preu: 7 €

Diumenge 18 de maig

Juga i deixa jugar

Activitat gratuïta

Jardí dels Xiprers

Junt amb l'AMPA de l'escola El Bosc de Montjuïc, construirem un espai de relació comunitari en un dels jardins annexos a la Fundació, amb zones de joc i creació per a tots els visitants, partint de les idees que extraurem dels dibuixos i els escrits de l'arquitecta.

Maig de 2019 – Activitats al voltant de la Setmana d'Arquitectura

Poesia precisa / L'arquitectura de Lina Bo Bardi (Belinda Rukschcio, 2014)

Projecció documental

Auditori Fundació Joan Miró

El film evidencia la delicada poesia que es desprèn dels murs construïts per Lina Bo Bardi. Inclou una sèrie d'entrevistes a col·laboradors i amics seus, realitzades amb motiu del centenari del seu naixement. Imatges de projectes, evocacions i comentaris sobre la concepció de l'arquitectura de Lina Bo Bardi i el seu compromís sociopolític. El documental va ser premiat a l'Arquiteturas Films Festival de Lisboa 2014.

Taller de dibuix a l'aire lliure

Conduït pel comissari Zeuler Rocha Lima

Parc de Montjuïc

Itinerari de descobriment de l'entorn natural i urbanístic de la Fundació, a través del dibuix.

Visites

Visites comentades

Dissabte a les 16 h (CAT) i a les 17 h (CAST)

A partir del 23 de febrer

Visita en llengua de signes

Dissabte 6 d'abril, a les 17 h

Informació general

Dimarts, dimecres, dijous i divendres laborables i dissabtes:

De 10 a 18 h (de novembre a març)
De 10 a 20 h (d'abril a octubre)

Diumenges
De 10 a 15 h (de novembre a març)
De 10 a 18 h (d'abril a octubre)

Dilluns no festius: Tancat

Entrada general

Col·lecció permanent + exposició temporal:	13 €	Reduïda*: 7 €
Exposició temporal:	7€	Reduïda*: 5 €
Espai 13:	3 €	

*Estudiants de 15 a 30 anys i visitants majors de 65 anys

Menors de 15 anys i aturats (acreditats):	entrada gratuïta
Passi anual:	14 €
Servei de guia multimèdia:	5 €

Accessibilitat

Imatges disponibles per a premsa i **dossier** digitalitzat a la nostra sala de premsa virtual www.fmirobcn.org/premsa i a l'enllaç <http://bit.ly/FJMLina-Bo-Bardi>

Segueix les activitats de *Lina Bo Bardi dibuixa* a les xarxes amb l'etiqueta [#BoBardiDrawing](https://twitter.com/BoBardiDrawing) i al web www.fmirobcn.org

Fundació Joan Miró
 Barcelona

B Sabadell
Fundació

Fundació Joan Miró
Parc de Montjuïc
08038 Barcelona
T +34 934 439 070
press@fmirobcn.org

Institució col·laboradora:

INSTITUTO BARDI
CASA DE VIDRO

www.fmirobcn.org

